Fragment voor rijketeksten.org uit Barbara De Munnynck & Isabelle Geeraerts, De wereld is een wonderkamer, Pelckmans, 2026.
Dit fragment mag enkel gebruikt worden voor educatieve doeleinden en niet verder worden verspreid.

2008
EEN DOOFPOT VOL TOFU

Het lijkt een woord met een gezellige bijklank: ‘tofuscholen’. Je denkt spontaan aan kookles voor kinderen, gegiechel in de keuken. Jammer genoeg is de waarheid minder mooi. Op 12 mei 2008 vielen in de Chinese tofuscholen meer dan 5000 jonge slachtoffers. Kunstenaar Ai Weiwei wil dat we hun namen nooit vergeten.

De provincie Sichuan ligt in het zuidwesten van China, een bergachtige streek. Er komen veel aardbevingen voor, dat weten alle seismologen. Gebouwen in Sichuan moeten aardschokken kunnen opvangen. In hun betonnen muren horen stevige, metalen staven. Die zijn nodig voor de veiligheid.

Toch liet een aantal Chinese ambtenaren zich omkopen. Ze gaven een bouwopdracht voor meerdere scholen aan een corrupt bedrijf. Om geld te besparen werkte dat met minderwaardige materialen. De staven in de schoolmuren waren buigzaam als speelgoedslangen. Een levensgevaarlijke keuze!

In betonnen muren horen stevige, metalen staven.

Dat bleek die noodlottige twaalfde mei om 14.28 uur. De grond in Sichuan begon te beven en de krakkemikkige schoolgebouwen konden de

druk niet aan. Hun muren waren splinternieuw, maar verbrokkelden als oude plakjes tofu. Begrijp je nu waar het woord vandaan komt?

Honderden klaslokalen klapten zomaar in elkaar. De tofuscholen stortten in, terwijl de meeste huizenblokken rondom overeind bleven. Wie had beslist – en tegen welke prijs – om belangrijke bouwvoorschriften te negeren? Meer dan 5000 lagereschoolkinderen en middelbare scholieren stierven die middag onder het puin. Zoveel jonge levens, abrupt gestopt. Halverwege de rekenles. Midden in een oefening kalligrafie.

"Dan moet ik het doen," besloot Ai Weiwei.

Met zo'n dodental zou je woedende kranten-koppen verwachten. Kritische tv-reportages. Een klopjacht op de verantwoordelijken van het drama. Maar de ramp speelde zich af in China. En in de Volksrepubliek is er maar één politieke partij. Die controleert de media en houdt niet van negatief nieuws. Chinese journalisten werken voor de staat en moeten goed opletten wat ze schrijven, zeggen of tonen.

Onafhankelijke kunstenaars, zoals Ai Weiwei, spreken minder voorzichtig. In een land zonder vrije meningsuiting verheffen zij hun stem. Kort na de aardbeving liet de Chinese overheid weten: "We zullen de namen van de jonge slachtoffers niet vrijgeven." Over de namen van de daders repte al helemaal niemand. "Dan moet ik het doen," besloot Ai Weiwei. Twee weken na de tragedie arriveerde hij in Sichuan. Hij bezocht meerdere schoolruïnes en zei: "Ik voelde de wind op mijn gezicht, het was vreselijk. De dood hing in de lucht."

Zonder uitstel ging Ai aan het werk. Hij fotografeerde de ravage en begon aan een online namenlijst. Hij keek toe terwijl de reddingswerkers rijtjes van rugzakken maakten. Elke boekentas een aanklacht: nóg een dood kind.

Ai maakte drie kunstwerken om de tofuscholen te herdenken. *Backpack Snake* is een meterslange muurinstallatie in de vorm van een slang. Ze is gemaakt van ontelbare lapjes kinderrugzak.

Voor *Straight* verzamelde hij vier jaar lang verwrongen staven uit de ingestorte gebouwen. Zijn medewerkers klopten ze met een hamer weer recht. Dat was lastig en tijdrovend, maar ook veelzeggend. Want nu bewijst de installatie van 200 ton roestbruin staal: plooien in metaal kun je gladstrijken, gebroken kinderlevens niet.

Ten slotte maakte Ai voor elke gestorven leerling een naamstempel uit jade. Dat is een kostbare, groene edelsteen. Samen vullen de namen maar liefst 26 vellen papier. Het kunstwerk draagt als titel *Nian Nian Souvenir*. Ai Weiwei wil elk jaar opnieuw (in het Chinees 'nian nian') een herdenking voor de slachtoffers van de tofuscholen.

- Straight, *met z'n duizenden staven, is een gigantische kunstinstallatie. Ze vult in haar eentje een exporuimte. Om de 200 ton staal te vervoeren, zijn zeker acht vrachtwagens nodig.*

- *Ai Weiwei werkt wel vaker met enorme hoeveelheden van eenzelfde ding. Porseleinen tuitjes van theepotten of prehistorische vuistbijlen? Zonnebloemzaden of legoblokken? Ai verzamelde honderd-duizenden stuks en gebruikte ze in zijn kunst.*

- *Wat willen we bewaren en wat gooien we weg? Wat moeten we onthouden en wat mogen we vergeten? Op die vragen zoekt de kunstenaar een antwoord.*

Is het gevaarlijk om kunst en politiek te mengen?

In het geval van Ai Weiwei: ja! In 2011 werd hij gearresteerd en 81 dagen vastgehouden. De Chinese autoriteiten vernielden zijn studio in Peking. Zogezegd omdat Ai met belastingen sjoemelde. Maar het ging natuurlijk om zijn kritische houding.

In een vrij land met eerlijke rechtbanken mogen kunstenaars (en andere burgers) respectvol hun mening geven. In zo'n rechtsstaat kun je veilig zeggen: "Ambtenaren namen smeergeld aan en nu zijn er kinderen dood." In China, in 2008, lag dat anders.

Waar woon je? En in welke tijd leef je? Die factoren bepalen je vrijheid als kunstenaar. Al eeuwenlang doen machthebbers in allerlei landen aan censuur. Ze controleren of kunstwerken (en nieuwsberichten) 'gepast' zijn en de juiste ideeën verspreiden. Met 'ongepast' bedoelen censoren: "Wij zijn het er niet mee eens."

Soms schrapt de censor een passage in een boek of wordt een afbeelding verwijderd. Nog erger is het wanneer men kunst verbiedt of vernielt. Dat deed het naziregime in de jaren 1930 in Duitsland. Ze haalden moderne kunst weg uit musea, verbrandden boeken en gaven artiesten een werkverbod. Ook in de Sovjetunie (1922-1991) werden kunstenaars met afwijkende ideeën vervolgd.

Je leeft als kunstenaar liever niet in een politieke dictatuur. Want daar kun je – voor je 'ongepaste' ideeën – naar een heropvoedingskamp worden gestuurd. Zowel in de Sovjetunie als in het China van Mao Zedong (aan de macht van 1949 tot 1976) was de kans groot dat je zo'n kamp niet overleefde.

In 1961 werd Ai Qing, een dichter, door Mao verbannen naar een woestijn-achtige streek. Daar woonde hij in een hol met zijn vierjarige zoontje. Het harde leven moest de dichter een lesje leren! Wat denk je: veranderen mensen van mening als je hen maar streng genoeg straft? Je hebt het misschien al geraden. De naam van het zoontje was Ai Weiwei.